

Lipták Béla
35 NAP

Lipták Béla

35 NAP

A Testament of Revolution

1956

BBS-INFO, 2003.

A mű eredeti címe: A Testament of Revolution

Lektorálta: Drucza Attila
Fordította: M. Szász Anna,
Ellenőrizte és átjavította: Novák Ferenc
Grafikai tervezés és tipográfia: Bártfai Barnabás

Minden jog fenntartva! A könyv vagy annak oldalainak másolása, sokszorosítása csak a kiadó írásbeli hozzájárulásával történhet.

A könyv nagyobb mennyiségben megrendelhető a kiadónál:
BBS-INFO Kft. 1630 Bp. Pf. 21. Tel.: 407-17-07

E-book ISBN 978-963-9425-42-2
ISBN 963 86288 9 8

Kiadja a BBS-INFO Kft.
1630 Budapest, Pf. 21.

Felelős kiadó: Bártfai Barnabás, a BBS-INFO Kft. ügyvezetője
Készült a debreceni Kinizsi nyomdában
Felelős vezető: Bördős János ügyvezető igazgató

Ezt a könyvet tisztelgő hálával dedikálom szabadságharcunk mártírjainak Angyal Istvánnak, Danner Jánosnak és a névtelen pesti srác emlékének, illetve tanulságul küldöm négy kisunokámnak, Ivánnak, Katinak, Évának és Emminek.

Lipták Béla

Albert Camus:

„A világ egyetlen népe sem tett annyit az emberi szabadságért és az igazság győzelméért, mint a láncra vert és leigázott magyar nép. Csak úgy lehetünk hűek Magyarországhoz, ha soha és sehol el nem áruljuk azt az eszmét és fel nem adjuk azt az álmot, melyért a magyar hősök az életüket adták!”

Előszó

Olyan naplót, olyan harmincöt nap eseménysorát tartja kezében az olvasó, melynek emléke engem egy életre optimistává tett. Ezekben a napokban láthattam, hogy milyen nemes tettekre képes az átlag ember, ha úgy érzi, hogy rajta múlik gyermekeinek és népének sorsa, jövője. Ezekben a napokban láthattam az utcán őrizetlenül álló és papírpénzzel tömött írószövetségi gyűjtőládákat, de láthattam a betört ablakú érintetlen kirakatokat is és az ingyen ételmet osztó falusi lovas kocsikat is. Mégis az, ami bennem a legmélyebb nyomot hagyta, az az érintetlen 20-forintosom volt. Ez a 20-as volt az, amely a „kutyák ellen” lapult ott a zsebem mélyén, és amelyiket e 35 nap folyamán soha senki el nem fogadott. Pedig én ott ettem, ahol megéheztem, ott aludtam, ahol rámsötétedett, de tőlem soha, senki ezért fizetséget nem fogadott el. Ezekben a gyönyörű napokban elég volt fizetségnek az a nemzetőr karszalag, mely a bal karomon feszült, mert ezekben a napokban azt jelentette ez a nemzeti színű karszalag, hogy családtag vagyok!

Az olvasó nem egy történelemkönyvet tart a kezében, hanem egy olyan diák naplóját, aki 1956-ban 20 éves volt, ma pedig egy, az Egyesült Államokban élő nagypapa. A mi kettőnk közös munkájának eredménye ez a könyv. Az előszót, az epilógust és a lábjegyzeteket a nagypapa (Béla) írta 2003-ban, míg magát a naplót a 20 éves diák (Öcsi) vetette papírra 1956 decemberében, egy ausztriai menekülttáborban. Engem 1956-ban mindenki Öcsinek szólított, mert csak így mutatkoztam be, s azért mutatkoztam be így, mert féltem. Féltem a bosszútól, mely harcunk bukását követheti az esetben, ha személyazonosságom közismert.

A könyvben végig valóságos neveket használok, és valóban megtörtént eseményekről írok. Naplóm tizenöt fejezetből áll. Az angol kiadásban¹, a bevezetőben ismertettem Magyarország történelmét, amit a magyar kiadásból természetesen mellőzök Budapest térképével együtt, elvégre a magyar olvasó úgylis ismeri népünk történelmét és fővárosunkat. Ugyanakkor, a bevezetésben bemutatom a családomat, hogy így, amikor az olvasó belekezd az első fejezetbe, némileg ismerjen már bennünket is, meg a helyet is, ahol az események zajlanak.

Azt is tudnia kell az olvasónak, hogy ezt a könyvet a forradalom két mártírjának ajánlottam. Az egyik hitbuzgó keresztény, a másik agnosztikus zsidó vallású családba született, de egyaránt elkötelezett magyar hazafivá neveltettek.

¹ Ezt a könyvet a Texas A&M University Press 2001-ben adta ki „A Testament of Revolution” címmel. A könyv kedvező fogadtatásra talált az angol nyelvű sajtóban. A Wall Street Journalban Michael Korda írt róla és a New York Times riportere Michael Kaufmann is méltatta.

A családom

Békéscsabáról, elmagyarosodott tót családból származom. A békéscsabai evangélikus „öreg” templomban, mely tudtommal Európa legnagyobb fatemploma, még tót nyelvű a padhoz odaláncolt családi imakönyvünk, de a tót nyelvükhöz való ragaszkodás nem akadályozta meg a csabaiakat abban, hogy Kossuthnak több önkéntest állítsanak, mint a szomszédos és magyarok lakta, Gyula.

Nagyapám, dr. Lipták Pál 1876-ban született, egy békéscsabai ács tíz gyereke közül ő volt a legidősebb. Édesapja korai halála miatt fiatalon munkába kényszerült, és mint vízhordó gyerek dolgozott a Vaskapu szabályozásánál, amikor Baross Gábor meglátogatta az építkezést. Ott valaki megemlítette a miniszternek, hogy „ez a gyerek mindig megmondja, hogy jó helyre tettük-e a dinamitot?”, s mikor Baross Gábor látta, hogy ez így is van, állami ösztöndíjjal kitaníttatta őt.

1906-ban írta meg doktori disszertációját, amelyben kidolgozta az előfeszített vasbetonnal való építkezésnek az azóta már világszerte elfogadott és hasznosított elméletét. Ezt a tudást hasznosította, amikor Budapesten megépítette az OTI palotát és a találmány igen gazdaggá is tette. Építkezési vállalat, acélgyár, bányák birtokosa lett. Amikor megkérdeztem apámat, hogy mennyire volt gazdag a nagypapa, azt felelte: „Csak a Weismann Frédi volt gazdagabb, Ő volt Budapest második legnagyobb adófizetője.” Hazaszeretetét, háláját az ingyenes állami oktatásáért mi sem mutatja jobban, mint hogy roppant büszke volt nagyméretű adózására.

Amikor az első világháborúban a keleti front fegyverrel való ellátása már kimerítette az államkasszát, nagyapám gyárai fizetség nélkül is folytatták a lőszer szállítását. Ő ezzel olyan értékes

CSÁSZARI ÉS APOSTOLI KIRÁLYI

FELSÉGE

feljött, szeptember hó 16^{án} Reichenauban halt legfel-
sőbb elhatározásával az háború tartama alatt a
hadügyek tényleg szerezett kevély érdemei elismerésül
elöljárásommal (Kegyelevelémmel) az *Ferencz Kiss* ef-
ferent lovagkeresztjét méltóztatott legkegyelme-
sen adományozni. -

Ezről irvándatos tudomás végett az al. értesí-
tem, hogy a rendjelvényt méltólag fogom kézbesít-
tetni. -

Budapest, 1848. évi október hó 12^{én}

36540
évi 1918

Nagyapámhoz

Dr. Lipták Pál úrnak,

a Lipták-féle építési és vasipari r.t. vezérigazgatója

Magyarország királyának, IV. Károlynak nagyapámhoz,
Dr. Lipták Pálhoz írt levele

segítséget nyújtott az országnak, hogy az utolsó magyar király, IV. Károly (aki egyúttal az Osztrák-Magyar Monarchia császára is volt I. Károly néven) írásban is megköszönte ezt neki a háború utolsó napjaiban. A bekeretezett levél ma is látható irodám falán.

Szüleim esküvői képe

Nagyapám 1926-ban, tíz évvel az én születésem előtt halt meg. Vagyonából addigra már nem sok maradt, mert a háború is, az ország megcsonkulása is drasztikusan csökkentette azt. A trianoni békeszerződés azt is eredményezte, hogy bányái többé már nem Magyarországhoz tartoztak. Mindazonáltal apám (id. Lipták Béla, nagyapám hat gyermeke közül az ötödik) eleget örökölt ahhoz, hogy elinduljon az életben.

Apám tizenhét éves volt, amikor nagyapám meghalt. Ezt követően gyorsított tempóban végezte tanulmányait és tizenkilenc éves korára megszerezte a diplomát. Apám jó atléta volt, egyetemi évei alatt súlylökésben bajnokságot is nyert. 1928-ban aztán megvásárolt egy 800 holdas majort Tolna megyében, ahol min-

tagazdaságot és textilgyárat hozott létre. 1932-ben feleségül vette Anyámat, a szőke szépséget, egy székesfehérvári ezredes lányát, a budapesti bálók bálkirálynőjét.

Anyám roppant vallásos, barátságos, mindig jókedvű asszony volt. Folyton énekelt, viccelődött. Apja tartózkodó, nagy műveltségű katonaember volt, édesanyja ellenben kissé önhitt és meglehetősen basáskodó. Péter bátyám 1934-ben született, én 1936-ban, Andris öcsém pedig 1940-ben. Családunkban divatban voltak a becenevek. Apámat Aptyinak, és nem apunak vagy papának hívtuk. Anyánkat Meminek neveztük el és anyai nagymamánkat Nagymeminek hívtuk. Én Öcsi lettem, mert a becenév kiválasztásakor szüleim még nem tudhatták, hogy nemsokára újabb kisfiú érkezik a családba.

Testvéreimmel 1940-ben

Nagyon boldog gyerekkorunk volt. Tizennégy szobás házunkat mindig megtöltötték a rokonok, barátok és vendégek. Anyám imádta a társaságot, és nagyszerű háziasszony is volt. Aptyi szeretett vadászni és lovagolni, de alapjában véve azonban csak a munkának élt. A Duna árterében lévő, félreeső gazdaságunk, mely egy furkós bottal ténykedő betyár jóvoltából a Furkó puszta

nevet kapta, bukolikus hangulatot árasztott. Nem kellett állatkert-be mennünk, hogy vadállatokat láthassunk. Télen olyan mély hó takarta be a pusztát, hogy hetekig el voltunk vágva a külvilágtól.

A Mikulás rénszarvas vonta szánon jött el hozzánk. Utóbb megtudtam, hogy a fehér mikulásszakáll és bajusz apám öccsét, a meglehetősen testes keresztapámat takarta, míg a négy rénszarvas valójában négy ló volt, amelyekre ügyesen agancsokat erősítettek. Ha szenteste a kulcslyukon bekukucskáltunk a szalonba, láttuk, hogy angyalok aggatják a díszeket a karácsonyfára. Később aztán az is kiderült, hogy anyám, a húga és a keresztanyám öltöztek be angyalok, s ügyködtek ott szárnyakkal a hátukon, és parókákhoz erősített glóriákkal a fejükön.

Úgy hatéves lehettem, amikor megtudtam, hogy háború van. Akkoriban mi nem jártunk iskolába; a tanítónéni jött el hozzánk és ő nem beszélt olyasmikről, mint a háború. Ami keveset tudtam a nagyvilágról, azt Nagyaptyi (anyai nagyapám) mellett ülve tudtam meg, mert ő szüntelenül a BBC adását hallgatta rövidhullámú rádióján. Egy Hitler nevezetű személyt csak úgy emlegetett, hogy: „az az őrült”.

Azt is hallottam, hogy Laci nagybátyám, apám bátyja, aki benne volt az akkori politikában, valami zsidókat érintő törvény ellen harcolt². Azt nem tudtam, hogy ez mit jelent, azt azonban tudtam, hogy vannak zsidók, mert Jóska bácsi is az volt. Litván József apám barátja volt, aki egyszersmind terményeinket is felvásárolta a Budakalászi Rt. számára. A náci időkben egy darabig nálunk is lakott. Biztosan nem tudom, de alighanem el kellett bújni.

Nyolcéves lehettem, amikor egy nap nagy izgalom támadt a házban: Memi sírt, Aptyi felkapta katonai pisztolyát, és kiviharzott a házból. Sokáig nem jött vissza. Később megtudtam, hogy a németek megszállták Magyarországot, és Eichmann pribékjei a csendőrökkel elvitették keresztanyám édesanyját (egy k.u.k. tábornok zsidó feleségét), Aptyi meg elindult, hogy kiszabadítsa őt a

² A törvényt, ami ellen tiltakozott, „numerus clausus”-nak hívták, afféle többségi diszkrimináció volt, melynek alapján népességbeli százalékarányuk szerint korlátozták a zsidók százalékarányát a felsőoktatásban.

táborból. Egyesek szerint olyan meggondolatlanul lépett föl, hogy ő maga is majdnem ott maradt.

Nem sokkal később, 1944 telén behatoltak az orosz csapatok Magyarországra, s közeledtek Furkó felé. Először Memi menekült el velünk, a három gyerekkel. Aptyi még egy ideig ottmaradt, de aztán, mielőtt az oroszok odaértek volna, ő is eljött. Csak öreg barátom, Bundi, az óriási bernáthegyi kutya maradt ott őrizni a házat. Derekasán helyt is állt Bundi, de amikor harcba szállt a betolakodókkal, egy géppisztolysorozat végzett vele. Aztán ahogy az oroszok nyomultak észak-nyugat felé, mi is sodródtunk a nyugati irányba, de amikor elértük az osztrák határt, Aptyi képtelen volt átlépni azt. Egész egyszerűen nem volt képes elhagyni a hazáját.

Így aztán ott rostokoltunk Szakonyban, egy kis határ menti faluban. Emlékszem, hogy anyám rongyos parasztgúnyába öltözött, arcát sárral és hamuval piszkolta be. Aztán arra emlékszem, ahogy az utolsó magyar csendőrzárőr keleti irányban végigmasírozott a falun, fényes volt az egyenruhájuk, szuronyuk, és egyszerre léptek. Ezt követte egy fülsiketítően csendes időszak, majd elszabadult a pokol, amikor a részeg és piszkos orosz csapatok elérték a falut, és megkezdték a fosztogatást.

Emlékszem, azon az éjszakán arra ébredtem, hogy Aptyi, az én egykori súlylökőbajnok apám, félkézzel felemel egy kis orosz katonát, míg a másik kezével elveszi tőle a fegyverét. A fiatal katona nem számított effajta fogadtatásra, és amikor Aptyi kivette a fegyverből a golyókat, majd úgy üresen visszaadta neki, elsírta magát. Az oroszoknak ugyanis nagy kő esett le a szívéről, mert kivégezték volna, ha – mindegy, milyen körülmények között - elveszíti a fegyverét. Később aztán Aptyi barátságot is kötött ezzel a fiatal oroszral, és ezer cigaretta ellenében a katona hozott nekünk egy lopott lovas szekeret. Mivel az autónknak már régen nyoma veszett, erre nagy szükségünk volt ahhoz, hogy visszajussunk Sopronba.

Nem volt semmi enivalónk. Mi gombát szedtünk az erdőben, Memi meg a döglött lovak csontjaiból főzött levest. Ezek voltak a napok, amikor Dudukének (Memi húgának) éhen halt a kisbabája. Jól emlékszem, hogy Péter bátyámmal éjjel tejet próbál-

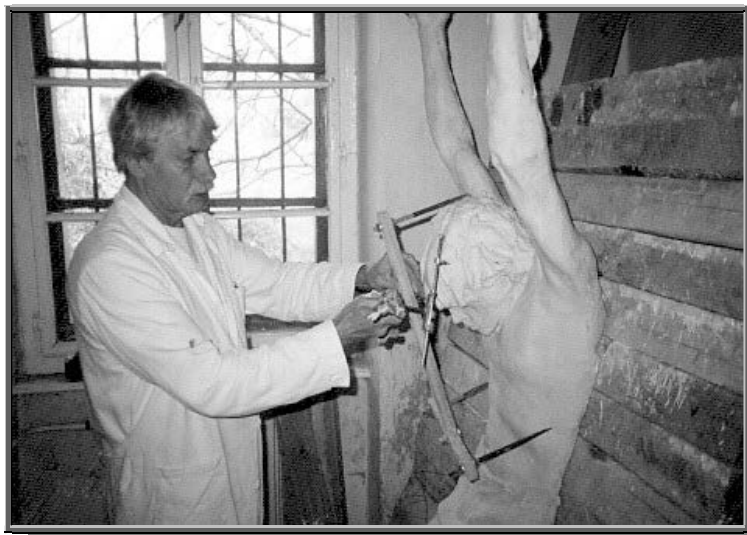
tunk fejni, hason csúszva az oroszok által fegyverrel őrzött tehén-csorda lábai között. Persze nem sikerült.

Aptyi és én Sopronban hagytuk a családot, és az ezer cigaret-tán szerzett szekerekön elindultunk Budapestre. Ha gazdátlan lovat láttunk útközben, kikötöttük a kocsihoz. Mire Budapest határához értünk, már vagy egy tucat éhes ló bandukolt a szekerek mellett. Éjszakánként a kocsi alatt aludtunk. Ma is emlékszem az éhes lovak fehérén világító szemére, fogára, hallom a foguk csatogását, ahogyan igyekeztek belém harapni. Amikor megérkez-tünk Budapestre, én éppen az ostorral játszottam Nagymemi bérháza előtt, amikor arra jött egy orosz tiszt akit én véletlenül megütöttem. Aptyit emiatt letartóztatták, és amikor kikerült a fogságból, bizony csodálkoztam, hogy nem vert meg.

Nem költöztünk vissza Furkóra, hiába próbálta azt Bundi kutyám megvédeni, mert a földet is, a gyárat is elvették a kommunisták. Az a hír járta, hogy a kommunisták a fővárosból is ki fog-ják telepíteni a középosztálybelieket, mert lakásaikra szükségük van a maguk számára. Ezért nem maradtunk Budapesten, hanem Kerepesen telepedtünk meg és így el is kerültük a kitelepítést. Ke-repesen Aptyi földet bérelt, és újra elkezdte a gazdálkodást. Én a helybeli iskolába jártam, és gyakran verekedésbe keveredtem, mert a falusi gyerekek hosszúnadrágot viseltek, és rossz szemmel nézték az én rövidnadrágomat. Máskor az adott okot a veszeke-désre, hogy ők kételkedtek a Mikulás létezésében, én pedig sze-mélyesen ismertem őt.

Amint Aptyi keresett egy kis pénzt (miután visszacsempészte Ausztriából a mezőhegyesi kenyérszlovakat, valamint kifizették neki a háború végén Svájcba szállított termékeit), elküldött bennünket az ország legjobb iskolájába, a régi, bencés iskolába Pannonhal-mára tanulni. Ebből az időből legjobban arra emlékszem, hogy mennyire fáztam, amikor rövidnadrágban ministrálnom kellett ebben a fűtetlen római kori várépületben. Ott töltöttem az 1946-os és 1947-es esztendőket, aztán a hatodik osztályban átkerültem Budapestre a piaristákhoz, de sokáig ott sem maradhattam, mert a kommunisták elvették vagy bezárták az összes katolikus egyházi iskolát.

1948-ban a kommunisták letartóztatták Mindszenty bíborost³, és rá egy évre felakasztották Melocco Jánost⁴, aki régen anyám udvarlója volt, majd családunknak jó barátja lett. Ő volt az a nyomozó riporter, aki felderítette, hogy milyen kábítószerekkel kezelték a bíborost, miként érték el, hogy beismerje az ellene hozott hamis vádakat. János bácsi letartóztatása után felesége, Dóra néni semmi tájékoztatást nem kapott. Aztán az egyik nap egy csomagban megérkezett János bácsi ruhája...

Meloccó János Bácsi fiából szobrász lett.

-
- ³ Mindszenty József (1892-1975) püspök volt, amikor a német megszállás alatt, 1944-ben, a náciellenes nézetei miatt letartóztatták. A háború után, 1946-ban Magyarország bíborosává nevezték ki, de mivel nemcsak a náccal szállt szembe, hanem a kommunistákkal is, 1948-ban ismét letartóztatták. A börtönben kábítószerrel adták be neki, aminek következtében el nem követett hazaárulást és illegális pénzügyi ügyleteket is bevallott. 1956-ban a szabadságharcosok szabadították ki, és amikor a szovjetek betörték az országba, Ő az amerikai követségen keresett menedéket, s mintegy tizenöt évig ott is maradt. A pápa nyomására, 1971-ben elhagyta Magyarországot, és 1974-ben Bécsben telepedett le, ahol nyolcvanhárom éves korában, 1975-ben halt meg.
- ⁴ Dóra néninek is három gyereke volt, ugyanúgy mint Meminek. Második fia, Miklós, ugyanabban az évben született, mint én, és együtt nőttünk fel. Ma ő az egyik leismertebb magyar szobrász. Az 1956-os szabadságharc emlékére szobrot alkotott, melyet Szegeden állítottak fel. A szobor balról a harmadik alakjának megformálásához egy 1956-os fényképet használt fel.

Melocó Miklós a szabadság pillangójának szárnyrakelését ábrázoló szobra

Aptyi lutheránus volt. Eddig nem járt velünk a kerepesi katolikus templomba, de miután János bácsit felakasztották, nemcsak hogy eljött, de minden vasárnap a nagymise alatt ott ült a jobb oldalon a második sorban és amikor a himnuszt énekelte, belerezegtek az ablakok. Ez idő tájt volt, hogy Aptyitól elvették a kerepesi bérelt gazdaságot is, ő pedig napszámosnak állt. Alig volt mit ennünk. Memi a ház körül zöldséges kertet formált, disznót hizlalt, tyúkokat tartott. Nagyaptyi, Memi édesapja egy idő múlva elhallgatott, nem szólalt meg többé, aztán meghalt...

Ekkor már minden katolikus gimnáziumot bezártak, de a protestánsokat még nem. Így, azért, mert apai nagyapám egyik fő támogatója volt az evangélikus egyháznak, felvettek a budapesti evangélikus gimnáziumba, jóllehet katolikus voltam. Nagyon jól éreztem ott magam. Nemcsak nagyapám emléke miatt, hanem azért is, mert ebben az iskolában, mely egykor Európa egyik legjobb középiskolája volt, olyan zsenik tanultak előttem, mint a No-

bel-díjas Wigner Jenő vagy Neumann János⁵. 1952-ben a kommunisták ezt a gimnáziumot is bezárták, így hát tovább vándoroltam és végül, 1954-ben az Eötvös Gimnáziumban leérettségiztem. Jó osztályzataim ellenére egy szikra esélyem sem volt, hogy bármelyik egyetemre felvegyenek, mert származásom miatt X kategóriás osztályellenségnek bélyegeztek.

Régen halott apai nagyapám jött ekkor újfent segítségemre, ugyanis Ő korábban sokat segített valakinek, aki most a miskolci Műszaki Egyetem rektora volt. Így, amikor 1954-ben ennek az egyetemnek nem telt be a kontingense, ez az ember, akit azt hiszem Sályi Istvánnak hívtak, érintkezésbe lépett Aptyival. A rektornak ugyanis jogában állt nyolc helyet a pályázók kategóriájára való tekintet nélkül betölteni, és én lettem a nyolc közül az egyik. Mondanom sem kell, hogy mind a nyolcan X kategóriás diákok voltunk, s mindent szerettünk csak a kommunizmust nem. Szeptemberben kezdődött a tanítás, és már októberre bajba került az egész szobánk, mert máglyát raktunk orosz könyvekből. Így aztán novemberben mindannyiunkat ki is rúgtak úgy az egyetem kollégiumából, mint a menzáról is.

Szerencsénkre az egyetemről formálisan nem távolítottak el bennünket. Lehet, hogy azt hitték, hogy a kollégiumból való eltávolításunkkal úgyis vége egyetemi pályafutásunknak, mivel koszt és szállás nélkül nem tudunk tovább tanulni – ám négyünknek mégis sikerült. Alakítottunk egy dzsessz-zenekart (hallás hijján én lettem a dobos), kibéreltük egy visszavonult prostituált lakásának hátsó szobáját, és ott loptunk ennivalót, ahol csak tudtunk. Az egyik ilyen étel-szerző hely az észak-koreaiak konyhája, a másik a pék kocsija volt. Csak kevés észak-koreai tanult az egyetemen, így

⁵ Hosszú a sora a magyar feltalálóknak, alkotóknak. Alább megemlítek néhányat az alkotásaikkal együtt: Gábor Dénes (lézer holográfia, azok a kis fekete vonalkák, amelyeket optikailag olvasnak le az áruházak pénztárainál), Ferenczi Sándor (pszichoanalízis), Goldmark Péter (színes TV), Andy Grove (Intel mikrochip), Harsányi János (játékelmélet), Hevesy György (nyomjelző izotópok), Kármán Tódor (szuperszonikus repülőgép és távirányított rakéták), Kemény János György (számítástechnika), Arthur Koestler (filozófia), Neumann János (az első számítógép), Puskás Tivadar (telefonközpont), Szilárd Leó (az első atomreaktor), Szent-Györgyi Albert (C vitamin) és Teller Ede (a hidrogénbomba).

főszakácsuk és pincérük ugyanaz a személy volt. Ezért aztán amíg ő az ebédlőben felszolgált az ételt, mi beugrottunk a konyhaablakon, és loptunk, amit csak tudtunk.

Aptyinak nem írtam meg, hogy már nem vagyok a kollégiumban, és nem ehetek a menzán, mert tudtam, hogy nagyon fájna neki és segíteni meg úgysem tudna. Így csak tanultam, mint az örült, hogy jelesen végezzem az évet, mert ha ez sikerül, akkor átmehelek a Budapesti Műszaki Egyetemre. Nyolcunk közül egyet elvitt az ÁVH, négy elbukott, lemorzsolódott, Molnár Kálmán Miskolcon maradt és később a forradalomban meghalt, kettőnknek pedig – Török Lacinak és nekem – sikerült átjutnunk Budapestre.

Óriási teljesítmény, és alapos lecke volt ez az élmény nekem. Attól fogva befogtam a számat, egy szót sem szóltam az oroszokról vagy a politikáról. Hála a kommunista bürokrácia maflaságának, a miskolci kicsapatásom dokumentációja nem jött utánam Budapestre. Így tiszta lappal indulhattam. Sportolni kezdtem, felfedeztem, hogy lányok is vannak a világon, jó barátokra tettem szert, és egyáltalában, nagyon jól éreztem magam a Budapesti Műszaki Egyetemen.

Eközben Aptyi a csömöri termelőszövetkezetnek az agronómusa lett, Péter bátyám a Gödöllői Agráregyetemen tanult, Andris pedig középiskolába járt. Mindnyájan nagyjából tudomásul vettük az orosz megszállás és a kommunizmus tényét. Elfogadtuk azt, mint ami végleges, és ennek ellenére igyekeztünk élni, élvezni az életünket. Ebben a hangulatban és ilyen körülmények között ért engem 1956. október 21-e. Ez az a dátumon, melyen elkezdődik annak a 35 napnak a naplója, melyet az osztrák menekült táborban vetett papírra az én húszéves énem, az Öcsi.

Egy átlagos nap

Felhős vasárnap délután volt. A Gellérthegyen kutyáikat sétáltatták az emberek. Én is sokat és szívesen sétáltam ott, élvezve gyönyörű városomnak elélem táruló panorámáját. Még csak pénztárcám lapossága sem zavart, mivel már csak egy napot kell várnom és akkor felvehetem az esedékes havi 140 forintos ösztöndíjamat.

Utolsó forintjaimon megváltottam a jegyet a Gellért-fürdőbe. Leúsztam a szokásos 50 hosszát, majd egy pillantást vetve az órára, láttam, hogy már csak 20 percem maradt, hogy átöltözzek és odaérjek a magasugró versenyre. Pillanatok alatt az utcán voltam és rohantam a villamosmegállóhoz.

A 47-es villamos csikorogva kanyarodott föl a Szabadsághídra. Három-négy futólépés elég volt, hogy elérjem az utolsó kocsit és felugorjak a lépcsőre. A nagydarab szőke kalauznő rögtön ott termett a peronon és rákiáltott az előttem álló fiatalemberre: „Tessék feljebb jönni, tilos a lépcsőn utazni!”

A fiatalember feljebb lépett, én maradtam. Tudtam, hogy a 187 centiméteremmel egy lépcsőfokkal magasabb vagyok az átlagnál, így nem tűnik fel, ha lejjebb állok, fejem egy magasságban van a többiekével. A kalauz nem is szólt nekem, így hát készenlétben maradtam a sportpályánál való gyors leugrásra.

Sikerült is a két megálló között leugranom, pont a Kinizsi (ma FTC) sportpálya bejáratánál. Berohantam és pillanatok alatt magamra dobtam a kellemetlen szagú öltözőben a piros-fehér mezt és az ugyancsak rossz szagú cipőt. Úgy éreztem, hogy jól áll nekem a piros mez, vézna felsőtestem valahogy izmosabbnak tűnt benne.

Az ugróverseny már nagyban folyt. A lécz 130 centiméteren állt. Az edző, János bácsi mérgesen odaszólt nekem: „Nincs órád, te beképzelt primadonna? Már meg sem jelensz, amíg nincs 130-on a lécz? Vagy talán Ágnes van a dolog mögött?”

Úgy tettem, mintha nem hallottam volna a megjegyzését és igyekeztem a bemelegítésre koncentrálni. Viszont az meglepett, hogy emlékezett Ágnesre, hiszen Jani bácsi mindössze egyszer-kétszer láthatta ezt a 15 (jó, majdnem 16) éves zöldszemű kislányt, aki edzés után várt rám pár alkalommal.

Mire rám került a sor, a lécz már 140 centin állt. Ketten voltak előttem. Az első, egy szemüveges, vöröshajú fiú először gondosan letette a szemüvegét, aztán egyenes nekifutással, az akkor divatos guruló stílusban átugorta a lécet. A következő, egy magas, szőke srác volt, aki ugyanazt az ollózó technikát használta, mint én, de ő ballábbal dobbantott és ezért a jobb oldalról futott a lécznek. Neki is sikerült.

Most én következtem. Balról futottam neki, aztán már majdnem a lécz voltam, amikor dobbantottam és éreztem, ahogy emelkedem a levegőbe, éreztem, hogy jó lesz... aztán a bal lábammal levertem a lécet! Miközben köpködtem a homokot, amit az esés után nyeltem, hallom a versenybíró hangját: „Huszonkilences, második kísérlet!”

Másodszorra átvittem a 140-et és ez megnyugtató. Utána simán vettem a 150-et is, és ezt a versenybíró egy „nem rossz, 29-es” megjegyzéssel nyugtázta. Ekkorra már az eredeti mintegy ötven versenyzőnek a fele kiesett. Addigi egyéni csúcsomat, a 155 centimétert minden különösebb nehézség nélkül sikerült teljesítenem, ami nagyon feldobott. A 160 centi kissé megijesztett, mikor rá gondoltam, hogy Anyám vagy Ágnes nyugodtan elsétálhatna a lécz alatt! Kétszer is elhibáztam, de végre harmadszorra sikerült. Ez már igen! Már csak hatan maradtunk versenyben és már gyülekeztek a nézők is. Jól esett, szerettem a figyelem központjában lenni, ez erőt és önbizalmat öntött belém. A nézők között megpillantottam diáktársamat, Attilát és mellette a kis tornászlányt, Marikát, Perr Gyuszi barátom menyasszonyát, aki lelkesen szurkolt nekem. Mikor átvittem a 165 centit a nézők tap-

soltak, Marika meg odajött hozzám, s ujjával oldalamba bökve gratulált: „úgy ugrottál, mint egy kecskebéka!”

Már fűztem ki a cipőmet, amikor Jani bácsi megállított: „Nem akarod megpróbálni a 170-et? Azzal már érmes lehetnél!”

„Sietnem kell, mert vacsorára nincs otthon kenyér, s nekem kell azt megvennem” válaszoltam.

„Hol kapsz vasárnap kenyeret?” tűnődött Jani bácsi.

„A Baross téri Közért hatig nyitva van, addig oda kell érnem” mondtam.

Gyors számvetést csináltam. A kétkilós kenyér ára 6 forint 80 fillér. Memi egy tízest adott rá. Az én utolsó két forintom már elment a Gellért-fürdői belépődíjra, de a tízesből még telik egy telefonra: Felhívom Ágneszt! Az akkor éppen futó népszerű olasz film, a *Szelistyei asszonyok* másnap délutáni előadására akartam meghívni. Az előadás délután négykor kezdődik, addigra már hazaér az iskolából, gondoltam. Pénzem ugyan még nem volt a mizira, de holnap, 22-én megkapom a havi ösztöndíjamat, a 140 forintot és akkor gazdag leszek!

Egy húszéves, egészséges fiatalember számára, különösen, ha reggel óta nem evett, a friss kenyér illata ellenállhatatlan. Hónom alatt a friss, meleg kenyér szinte kínálta magát. Először a sarkát tépdestem, aztán a belét kezdtem ki. A Közérttől a kerepesi házunkig több mint egy óra az út. Az alatt a kenyér lassan, szinte észrevétlenül a felére apadt.

Mikor átvágtam a Berta néniék kertjén, a pici Pityu nevetve bökdösött a megfogyatkozott veknire. Amikor beléptem a kiskapunkon, kutyám, Bukucs rohant felém. Mikor hazaértem, mindig örömmel üdvözölt, de ennyire boldognak rég nem láttam. Nem tudom minek köszönhettem, de engem különösen szeretett. Péter szerint a szagomat értékelte. Persze ebben volt annyi logika, hogy nem vittem túlzásba a napi tisztálkodást? Orrával térdemet bökdöste, s megállás nélkül ugrált rám és nyaldosott. Talán arra akart emlékeztetni, hogy régen nem jártunk az erdőben, régen nem töltöttünk együtt egész napokat, míg ő a madarakat kergette, én meg gombát szedtem?

A konyhában már égett a villany, mikor beléptem. Öcsém, Andris, rögtön átlátta a helyzetet és elkezdett kiabálni: „Öcsi megette a kenyeret! Öcsi megette a kenyeret!”

Andris négy évvel volt fiatalabb nálam, de neki is Öcsi voltam. Ezt a nevet még születésemkor kaptam, mivel volt már egy bátyám, a Péter.

Apám – Aptyi – a konyha sarkában ült, ahol félig telt borospoharak mellett nagyban beszélgetett két szomszédunkkal. Félfüllel hallottam, hogy többször is emlegették az Eisenhoffer nevet, de én azt nem azonosítottam az amerikai elnökkel. Közben Memi elvette – helyesebben elkobozta – a kenyér maradványát, mondván, hogy az a másnapi tízóraihoz kell. Aztán kitalált nekem egy tányér gőzölgő bablevest, de kenyér nélkül.

Péter a másik szobában olvasott, anyai nagyanyám, Nagymemi pedig lassan, méltósággal vonult a saját szobája felé (elvégre ő egy méltóságos asszony.). Szokás szerint most is télikabátban volt, mivel még nem fűtöttünk.

„165 centit ugrottam” mondtam csak úgy magam elé.

Pillanatnyi csönd támadt. Aptyi büszkén nézett rám, Memi pedig odament az ajtófélfához, ahol a magasságunkat időnként bejelölte, hogy megnézze, milyen magas is az a 165 centiméter. Andris reakciója tipikus testvéri szolidaritásról tanúskodott: „Egy frászt! Meséld a kóbinak!”

Vacsora után – ami számomra a bableves volt – feldobtam rajztáblámat a konyhaasztalra és dolgozni kezdtem a golyóscsapágy terven, amit másnapra be kellett adni. A körvonalakat ceruzával már halványan berajzoltam, csak a tussal való kihúzás volt hátra. A legkisebb hibákat is ki kellett vakarni, mert Vörös nagyon kukacos. Erre a célra egy borotvapengét használtam. Ámuló öcsémnek elmagyaráztam, hogy Vörös professzornál a külalak a legfontosabb. Ha a csapágygolyók szögletesek, az sem olyan nagy bűn nála, mintha egy vonal maszatos.

Közben a szomszédok lassan elbúcsúztak, Memi befejezte a mosogatást és aludni tért. Aptyi ellátta az állatokat – volt egy tehénünk, egy lovunk, néhány kecske, disznó és baromfi – aztán ő is lefeküdt. Andris és Péter már jóízűen horkoltak, mire jóval éjfél után én is felgöngyöltem a kész rajzot és beestem az ágyba.